

Fakta om upphovsrätt på nätet - Kopieringsunderlag 1

Vad gäller enligt lag?

Allt material – texter, bilder, grafik och teckningar - som publiceras på en webbplats kan vara skyddat av lagen om upphovsrätt. Om det är skyddat så är mångfaldigande, kopiering, överlåtelse, försäljning, överföring eller varje annan form av utnyttjande av materialet förbjudet enligt upphovsrättslagen.

Det betyder på ren svenska att du måste fråga upphovsmannen om lov för att få använda materialet. Den som använder ett material på ett sätt som inte är tillåtet enligt upphovsrätten bryter mot lagen. Det kan leda till skadestånd. Två saker kan göra att du dessutom riskerar att dömas till böter eller fängelse i två år:

1. Att bryta mot lagen med flit (uppsåt), till exempel om du stjälar en välkänd fotografs bild och säger att det är din egen fast du vet att det är lögn.
2. Att bryta mot lagen på ett sätt där man kan tycka att du borde ha tänkt till och vetat bättre (grov oaktsamhet). Till exempel att du kopierar texter och bilder från nätet utan att ange källa och säger att du inte visste att man behöver ange det.

Allt är inte skyddat – om ”verkshöjd”

Allt är inte skyddat av upphovsrätten. Ett verk blir skyddat om det når upp till något som kallas för ”verkshöjd”. Det betyder att räknas som en produkt av ett andligt skapande. Det kan låta fint, men faktum är att det inte krävs så mycket för att nå upp till den gränsen. Man brukar säga att ett alster når verkshöjd när det är så speciellt, självständigt och originellt att ingen annan skulle ha kunnat göra det exakt likadant.

Ett exempel på hur detta med verkshöjd kan fungera är att din kompis skriver ett sms till dig med texten: ”Jag såg en kille på bussen som hade på sig en sopsäck och högklackade skor”. Det messet når förmodligen inte upp till kraven för att räknas som upphovsrättsskyddat. Andra kan ju ha kommit på att skriva exakt samma innehåll. Men om din kompis istället messar dig en liten dikt om vad han såg under sin bussresa så skulle det förmodligen uppnå verkshöjd.

Vem är källan?

Upphovsman och rättighetsinnehavare betyder ungefär samma sak.

Upphovsman = den som skapat ett verk. Upphovsmannen är samtidigt rättighetsinnehavare – dvs. hon eller han kan utnyttja verket som hon eller han vill.

Rättighetsinnehavaren = kan vara en helt annan än upphovsmannen. Till exempel en person eller ett företag som köpt rätten till verket.

Bra att komma ihåg är att du alltid ska ange vem som är upphovsman – dvs. källan. Det gäller även om du har köpt rätten att använda ett verk. Om du har köpt rätten till en bild så ska du alltså ange vem som har fotat bilden i anslutning till att du visar den.

Hur får du använda material som är skyddat?

Många tror att upphovsrätten bara gäller om materialet ska användas kommersiellt men det stämmer inte. Du får inte “låna” bilder och texter och lägga materialet på din egen webbsida eller använda det i en skoltidning eller i ett temaarbete.

Det du får göra är att använda materialet för “eget bruk”. Det betyder att du kan använda det för att:

- hämta in kunskaper
- referera till
- citera från

Men du får inte publicera materialet som det är.

Vad gäller vid citat?

Man kan aldrig citera bilder. För att använda en bild som någon annan har rättigheterna till måste man få rättighetsinnehavarens tillstånd. Att citera ur text är tillåtet. Men du får inte citera hur mycket som helst. I lagen står att citat ska ske ”i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet samt med angiven källa”. Tänk så här: Citat används som hjälpmedel för att stödja ett eget resonemang och inte för att förgylla en text eller för att det ska verka som om att man har skrivit texten själv.

Vad betyder det att citat ska ske enligt god sed? När man använder uttryck som god sed betyder det att lagstiftningen tar hänsyn till hur det går till i en specifik bransch. Ett exempel är att man inom branscher som vetenskap och forskning kan citera nästan hela verk utan att bryta mot god sed, medan man inom tidningsbranschen får nöja sig med att citera kortare bitar. Oavsett vem du är behöver du ange källa när du citerar.

Om du vill publicera en text i sin helhet kan du självfallet be rättighetsinnehavaren om tillstånd. Ofta är det lätt att hitta den som innehar upphovsrätten till materialet – skicka ett mejl eller slå en signal och fråga om lov!